

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2017. május 23.

FILOZÓFIA

KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

2017. május 23. 14:00

Időtartam: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

Fontos tudnivalók

- A feladatokat figyelmesen olvassa el, és pontosan értelmezze! A kifejtés során a témától ne térjen el!
- A feladatok megoldási sorrendje tetszőleges.
- A feladatok megoldásához kizárólag a feladatlapon megadott szövegek használhatók.
- Esetleges javításaihoz (kifestő, korrektor helyett) áthúzást alkalmazzon! Csak az egyértelmű javítás fogadható el.

3. feladat

Válasszon a következő filozófusok közül, majd válaszoljon a kérdésekre!

Parmenidész, Szent Ágoston, Bacon, Locke, Kierkegaard, Nietzsche

Választott filozófus:

- Egyik művének a címe:

.....

- Jellemző gondolata, állítása (nem követelmény a pontos idézés):

.....
.....

- Filozófiai probléma, amely kiemelkedően foglalkoztatta:

.....
.....

- Miért őt választotta?

.....
.....

6 pont	
--------	--

4. feladat

A Filozófia című kézikönyvből idézünk. Kiről szólnak az idézett sorok?

- a) Nem csupán nem ír, hanem szóban sem ad elő pozitív filozófiai tantételeket, ehelyett mások nézeteit vizsgálgatja. Noha folyvást önnön tudatlanságát hangsúlyozza, mindig megőrzi fölényét a vita során.

.....

- b) Tudjuk, hogy Kölnben Albertus előadásait hallgatta, többek között Arisztotelész Nikomakhoszi etikájáról. 1252 nyarán rendkívül fiatal volt még ahhoz, hogy néhány éven belül a teológia magisztere váljék belőle.

.....

- c) Az első világháborúban önkéntesként vett részt, és a háború alatt megírta első életében megjelent könyvét, a Logikai-filozófiai értekezést.

.....

- d) Minden tapasztalat valamilyen fokú felismerést jelent, a felismerés pedig már hordozza a fogalmiság mozzanatát. Nem lehetséges tehát tárgytapasztalat az értelmi kategóriák nélkül.

.....

4 pont	
--------	--

B rész (70 pont)

Szövegértelmezés, reflektálás

(feladatonként 35 pont, **két feladat** megoldását várjuk)

Fejtsen ki a három esszékérdés közül **kettőt** a megadott szövegrészek felhasználásával! Reflektáljon (írjon önálló véleményt) a szövegben megjelenő filozófiai problémákra! Az esszé terjedelme ne haladja meg a másfél-két oldalt!

1. Arisztotelész szerint milyen értelemben beszélhetünk az egyetemes jóról?

Arisztotelész: *Nikomakhoszi etika*

2. Aquinói Szent Tamás 5 istenérve közül melyekben ismer rá ókori görög filozófusok gondolataira? Indokolja választását!

Aquinói Szent Tamás: *Summa Theologiae*

3. Megismerhető-e maga a lét? A „lelepleződött létezőbe állítottan” valóban önmagunkra lelhetünk?

Martin Heidegger: *Mi a metafizika?*

1. szövegrészlet

[...] Világos tehát, hogy a javakról kétféle értelemben beszélünk: egyesek önmagukban jók, mások pedig csak az előbbiek által lesznek jóvá. Válasszuk el tehát a hasznosaktól az önmagukban való javakat, s vizsgáljuk meg, vajon ez utóbbiakat egyetlen idea értelmében nevezzük-e jóknak. Csakhogy milyen javakat tekintünk önmagukban való javaknak? Talán bizony azokat, amelyeket magukban véve is keresünk, pl. a gondolkodást, a látást, bizonyos élvezeteket és kitüntetések? S csakugyan: ezeket, ha mindjárt másvalamiért akarjuk is őket elérni, bizvást sorolhatjuk az önmagukért való javak közé. Vagy talán az önmagában való jó semmi egyéb, mint éppen a puszta idea? Ez esetben persze egészen üres fogalommá válnék az idea. Ha viszont amaz előbbiek is az önmagukért való javakhoz tartoznak, akkor a jó fogalmának szükségképpen valamennyiükben egyformán kellene jelentkeznie, akárcsak a fehérség fogalmának a hóban vagy az ólomfehérben. Igen ám, csak hogy pl. a kitüntetésnek, a józan észnek és a gyönyörnek a fogalma mind más és más, egymástól merőben különböző, éppen a tekintetben, amennyiben a javak közé sorolhatók. Nem lehet tehát a jó valami közös vonás, amely egyetlen ideát fejez ki. De hát akkor milyen értelemben beszélhetünk egyáltalában jóról? Mert ez az eset mégsem hasonlítható azokhoz a dolgokhoz, amelyeknek csak véletlenül van azonos nevük. Vagy talán úgy magyarázhatnók a dolgot, hogy a sokféle egyetlen forrásból ered, illetve mind egyfelé fut össze? Vagy inkább úgy, hogy a jó kifejezés csupán analógián alapszik, mint pl. az, hogy amilyen szerepet játszik a testben a látás, olyan szerepet játszik a lélekben az értelem, és így tovább. De hagyjuk talán most ezt a kérdést, hiszen ennek a tüzetesebb fejtegetése úgyszintén inkább a filozófia egy más ágába tartozik, éppúgy, mint az ideák tana is. Mert ha még volna is olyasvalami jó, ami egy, s amit közös érvénnyel lehet kijelenteni, vagy ami önmagában elkülöníthető: az csak világos, hogy az ember ezt meg nem valósíthatja, sem meg nem szerezheti; holott pedig mi ilyesvalamit keresünk. Persze úgy is gondolkodhatik valaki, hogy az önmagában való jónak megismerése a megszerezhető és megvalósítható javak szempontjából előnyt jelent: az előbbi mintaképnek véve, könnyebben felismerhetjük, hogy nekünk mi a jó, s ha ezt felismertük, akkor el is érhetjük. Némi valószínűség van is ebben az okoskodásban; ámde – véleményünk szerint – nem áll összhangban a tudományok módszerével; mert bár ezek mind így bizonyos jó elérésére törekszenek, s ami belőle hiányzik, azt megkeresni igyekeznek, magának a „jó”-nak megismerésével nem törődnek. Márpedig az semmiképpen sem volna érthető, ha a tudományok művelői egy ennyire fontos segítséget egyáltalában nem vennének figyelembe, sőt még csak felkutatni sem igyekeznének. De nem is lehet megérteni, hogy mi haszna volna pl. a takácsnak vagy az ácsmesternek a maga mesterségét illetőleg abból, ha magát a jót ismerné; vagy miért lenne jobb orvos vagy jobb hadvezér az, aki magát az ideát már szemlélte. Hiszen kétségtelen, hogy az egészséget sem ilyen módszerrel tanulmányozza az orvos, hanem őt az egész ember egészsége érdekli, sőt talán még inkább „ennek meg ennek az embernek” az egészsége: az orvos mindig egyéneket gyógyít. – Ennyit erről a kérdésről.

5. Térjünk mármost vissza az általunk keresett jóra, s lássuk, mi is hát az a jó? Először is nyilvánvaló, hogy a különböző cselekvésekben és mesterségekben más és más: más az orvostudományban, más a hadtudományban, de éppúgy más a többi tudományban is. De hát akkor külön-külön mindegyikben mi a jó? Ugyebár az, aminek az érdekében minden egyebet cselekszenek; és pedig: az orvostudományban az egészség, a hadtudományban a győzelem, az építészeten az épület, és így tovább, és minden cselekvésben és elhatározásban a végcél, mert hiszen minden egyebet ennek érdekében teszünk. Ha tehát van valami, ami az összes cselekedet végcélja, akkor csakis ez lehet a cselekvéssel elérhető jó; ha pedig több ilyen cél van, akkor ezek együttvéve. Következtetésünk tehát kerülő úton megint csak ugyanoda lyukad ki. De próbáljuk meg ezt még világosabban kifejtetni. Minthogy kétségkívül többféle cél lehetséges,

viszont ezek némelyikét, pl. a gazdagságot, a fuvolát, s általában az eszközöket, csupán más célokért választjuk: világos, hogy nem lehet mindegyikük tökéletes cél, márpedig a legfőbb jónak tökéletesnek kell lennie. Ha tehát csupán egyetlenegy valami lehet tökéletes, akkor bizonyára ez az, amit keresünk; ha pedig több ilyen is van, akkor az, amelyik valamennyi közt a legtökéletesebb. Mármost, amit önmagáért igyekszünk elérni, azt mindig tökéletesebbnek nevezzük, mint azt, amire csak másért törekszünk; viszont amit sohasem másért választunk, azt feltétlenül tökéletesebbnek nevezzük, mint azt, amit nem csak magáért, hanem másért is választunk; egyetemes értelemben tökéletesnek pedig azt nevezzük, amit mindig csupán önmagáért, és sohasem másért választunk. Ilyennek mondhatjuk legelsősorban a boldogságot, mert ezt mindig csupán önmagáért választjuk, sohasem másért.

(Fordította Szabó Miklós)

2. szövegrészlet

2. kérdés *Vajon van-e Isten?*

A kérdéshez így kezdünk hozzá:

1. Úgy látszik, hogy Isten nem létezik. Mert ha az ellentétek közül az egyik végtelen lenne, teljesen lerontaná a másikat. Ám e néven, Isten, ezt értjük, hogy ti. végtelen jó. Ha tehát Isten létezne, semmi rosszat nem találhatnánk. Találunk azonban rosszat a világon, tehát Isten nem létezik.

2. Továbbá, amit meg lehet érteni kevesebb elv által, nem kell több elvből magyarázni. De úgy látszik, hogy a világ minden jelensége megérthető más elvekből, feltételezve, hogy nincsen Isten, mivel a természeti dolgok visszavezethetők a természetre mint elvre, a szándékos dolgok pedig visszavezethetők az emberi értelemre vagy akaratra, mint elvre. Semmi szükség tehát Isten létének a föltételezésére.

De ezzel ellentétben áll, amit az Exodus III. fejezetében maga Isten mond: „Én vagyok, aki vagyok.”

Feleletül azt kell mondanunk, hogy Isten létét öt úton lehet bizonyítani.

Az első és nyilvánvalóbb út az, amelyet a mozgásból veszünk. Biztos ui. és az érzékek tanúsítják, hogy valami mozog ezen a világon. Mindazt pedig, ami mozog, más mozgatja: semmi sem mozog ugyanis, ha csak nem azért, mert képessége van arra, hogy mozogjon, ami pedig mozgat, ténylegességben van. Mozgatni ugyanis annyit tesz, mint átvinni valamit a képességből a ténylegességbe. Valamit képességből ténylegességbe átvinni azonban csak valamely ténylegességben levő létező képes, amint csak a ténylegesen meleg – mint a tűz – teszi a fát-, amely képessége szerint meleg – ténylegesen meleggé és ezáltal mozgatja és változtatja azt. Nem lehetséges, hogy valami egyszerre ugyanazon szempontból – csak más szempontból – képességben is meg ténylegességben is legyen. Ami ugyanis ténylegesen meleg, nem lehet ugyanakkor képesség szerint is meleg, hanem ugyanakkor képesség szerint hideg. Lehetetlen tehát, hogy ugyanabból a szempontból és ugyanolyan módon valami mozgató és mozgatott is legyen, vagy hogy valami saját magát mozgassa. Mindaz tehát, ami mozog, szükségképpen más által mozog. Ha tehát az, ami mozgat, maga is mozog, szükségképpen más által mozog, s ez ismét mástól. De itt nem lehet a végtelenbe menni, mert akkor nem lenne első mozgató és következésképpen más mozgató sem, mivel a második mozgatók nem mozoghatnak, csak akkor, ha őket is mozgatja az első mozgató, amint a bot sem mozgat, csak ha őt is mozgatja a kéz. Ezért szükséges eljutni valamely első mozgatóhoz, amit semmi sem mozgat, és ezt érti mindenki Istenen.

A másik út a létrehozó okokból való. Az érzéki dolgokban ugyanis a létrehozó okok rendjével találkozunk. De nem találkozunk azzal és nem is lehetséges, hogy valami saját magának a létrehozó oka legyen, mert így előbb lett volna saját magánál, ami képtelenség.

Az pedig nem lehetséges, hogy a létrehozó okok sorozatában a végtelenig menjünk, mert az összes rendezett létrehozó okok sorában az első az oka, akár több középső van, akár csak egy. Ám az ok megszűnésével megszűnik az okozat is, tehát ha nem volna első a létrehozó okok között nem volna sem utolsó, sem középső. Ha pedig elmennénk a végtelenbe a létrehozó okokon keresztül, nem lenne első létrehozó ok, ami nyilvánvalóan tévedés. Tehát szükséges valamely első létrehozó okot föltételezni, amit mindenki Istennek nevez.

A harmadik út, amelyet a lehetségesből és a szükségszerűből veszünk, így hangzik: a dolgok között találunk olyanokat, amelyek létezhetnek is meg nem is, mivel némely dolog keletkezik és elpusztul, következésképpen képes létezni is, meg nem létezni is. Lehetetlen azonban, hogy az ilyen dolgok mindig létezzenek, mert ami képes nem létezni, az valamikor valóban nem is volt. Ha tehát minden dolog olyan, hogy képes a nem létezésére, akkor valamikor semmi sem létezett a dolgok közül, de ha ez igaz lenne, akkor most sem létezne semmi, mert ami nem létezik, nem is keletkezhet, csak valami által, ami létezik. Ha tehát semmi sem létezett, lehetetlen volt, hogy valami keletkezzék és ily módon semmi sem léteznék, ami nyilvánvalóan képtelenség. Tehát nem minden létező lehetséges, hanem kell valami szükségszerűnek is lennie a dolgok között. A szükségszerű azonban szükségszerűségének az okát vagy kívülről birtokolja vagy nem. Nem lehetséges azonban, hogy elmenjünk a végtelenig a szükségszerűek között, amelyek szükségszerűségének külső oka van, akárcsak a létrehozó okok esetében, mint azt bebizonyítottuk. Tehát szükséges valamit feltételezni, ami saját maga erejéből szükségszerű és nem mástól birtokolja szükségszerűségét, hanem amely éppen mások szükségszerűségének az oka. Ezt hívja mindenki Istennek.

A negyedik utat a dolgok között található fokozatokból vesszük. A dolgok között tudniillik találunk inkább és kevésbé jót, igazat, nemest és ehhez hasonlót. Ámde az „inkább” és a „kevésbé” azt jelenti, hogy a különféle dolgok különféleképpen közelítenek meg valamit, ami a legtökéletesebb. Így az inkább meleg, amely leginkább megközelíti a legmelegebbet. Van tehát valami, ami a legigazibb, legjobb, legnemesebb és következésképpen a leginkább létező is, amint a Metafizika 2. fejezetében olvasható. Ami pedig valamely nemből a legtökéletesebb, az az oka mindennek azon a nemen belül, mint a tűz, amely a legmelegebb, az oka minden melegségnek, mint ugyanabban a könyvben olvasható. Tehát van valami, ami minden létező létének, jóságának és egyéb tökéletességének az oka és ezt nevezzük Istennek.

Az ötödik utat a dolgok kormányzásából vesszük. Azt látjuk ugyanis, hogy bizonyos dolgok, amelyeknek nincs értelmük, mint a természeti tárgyak, célszerűen működnek, és mindig azt követik, ami a legjobb. Mindebből nyilvánvaló, hogy nem véletlenül, hanem szándékosan jutnak el a célhoz. Azok pedig, amelyeknek nincs értelmük, nem törekszenek a célra, csak valamely megismerő és értelmes lény irányításával, mint történik a nyíl és a nyílász esetében. Tehát van egy olyan értelmes lény, aki az összes természeti dolgokat a cél felé rendezi. És ezt hívjuk Istennek.

Az első (ellenvetésre) tehát azt kell mondanunk, mint amit Augustinus mond Enchiridiumában: Isten, mivel a legfőbb jó, csak ezért tűrhet valami rosszat műveiben, mert annyira mindenható és jó, hogy még a rosszat is jóra tudja fordítani.

A második (ellenvetésre) azt kell mondanunk, hogy mivel a természet valamely magasabb rendű ténykedő irányításával működik meghatározott célja elérése érdekében, szükséges a természet dolgait is Istenre mint első okra visszavezetni. Hasonlóképpen a szándékos dolgokat is vissza kell vezetni valamely mélyebben fekvő okra, mint az emberi értelem és akarat, mert ezek változók és esendők, szükséges pedig minden változékony és esendő dolgot visszavezetni valamely változatlan és a maga erejéből szükségszerű elvre, mint azt kimutattuk.

3. szövegrészlet

Amilyen biztos az, hogy a létező egészét önmagában soha abszolút módon nem ragadhatjuk meg, olyan bizonyos az is, hogy valahogyan mégiscsak a maga egészében lelepleződött létezőbe állítottan lelünk önmagunkra. Végül is lényegi különbség van aközött, hogy önmagában megragadjuk a létező egészét, s hogy magunkat a létező egészen belül leljük fel. Az előbbi elvileg lehetetlen. Az utóbbi állandóan megtörténik ittlétünkben. Persze úgy néz ki, mintha éppen mindennapi tevés-vevésünk során mindig csak az egyik vagy a másik létezőhöz tapadnánk, mintha elvesznénk a létező egyik vagy másik területén. Bármilyen szétaprózottnak tűnjenek is azonban a hétköznapiak, a létezőt, ha árnyszerűen is, mindig az „egésznek” valamifajta egységében tartják meg. Akkor is, sőt pontosan akkor, ha kiváltképpen nem a dolgokkal és önmagunkkal foglalkozunk, tör ránk ez a maga „egészében”, így például a tulajdonképpeni unalom esetén. Még távol van tőlünk, ha csak ez a könyv vagy az a színdarab, ez az elfoglaltság vagy az a lustálkodás untat. De mindjárt feltör, ha „unatkozunk”. A mély unalom, amely az ittlét szakadékaiban hallgatva ködként gomolyog, valamennyi dolgot, minden embert s velük együtt önmagunkat is egyfajta furcsa közömbösségbe szorít be. Ez az unalom a létezőt a maga egészében nyilvánítja meg.

Az ilyen megnyilatkozás másik lehetőségét hozza egy szeretett ember ittlétének – nem pusztá személyné – jelenén való öröm.

Az ilyen hangoltság, melyben valaki így vagy úgy „van”, lehetővé teszi, hogy általa áthangolva az egészben vett létezőben tartózkodjunk. A hangulatnak ez a diszpozíciója nemcsak hogy a maga módján minden esetben leleplezi az egészében vett létezőt, hanem egyszersmind ez a leleplezés – ami távolról sem egy pusztá eset – itt-létünk alaptörténete.

Amit ily módon „érzéseknek” nevezünk, az sem nem egyszerűen gondolkodó és akaró magatartásunk futólagos kísérő jelensége, sem pusztá ilyenekhez vezető ösztönzés, sem pedig egyszerűen egy meglévő állapot, amellyel így vagy úgy kiegyezünk.

Csak hogy éppen amikor a hangulatok ily módon az egészében vett létező elé vezetnek el bennünket, akkor rejtik el előlünk a Semmit, amelyet keresünk. Most még kevésbé lesz az a véleményünk, hogy a hangulatilag megnyilvánult egészében vett létezőnek a tagadása a Semmi elé állít bennünket. Ilyesmi megfelelő módon eredendően csak egy olyan hangulatban történhet, amely legsajátabb leleplezési értelme szerint a Semmit nyilvánítja meg.

(Fordította: Vajda Mihály)

	pontszám	
	maximális	elért
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor	30	
B) Szövegértelmezés, reflektálás		
1. feladat	35	
2. feladat	35	
Összesen (B)	70	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma	100	

dátum

javító tanár

	pontszáma egész számra kerekítve	
	elért	programba beírt
A) Filozófiatörténeti ismeretekre vonatkozó kérdéssor		
B) Szövegértelmezés, reflektálás		

dátum

dátum

javító tanár

jegyző